

KANDAKORLIK VA MISGARLIK TARIXINI O`QUVCHILARGA

KENGROQ TUSHUNTIRISH

HAKIMOVA ROBIYA BAHRIDDIN QIZI,

SHAHRISABZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTE MAGISTRANTI

ANNOTATSIYA

Milliy hunarmandchiligimiz tarixini o`quvchilarga o`rgatish va milliy hunarmandchilik namunalari bilan tanishtirish orqali o`quvchilarning dunyoqarashi va ma`naviy-axloqiy madaniyatini oshirish asosida aniqlashtirilgan. O`quvchilarning milliylikka bo`lgan qiziqishini kuchaytirish, ularda hunarmandchilikka muhabbat hissini uyg`otish orqali bo`sh vaqtlarini samarali tashkil etishga qaratilgan. O`quvchi yoshlar bilan usta-hunarmandlar o`rtasida do`stona munosabatni shakllantirish orqali o`quvchilarda milliy madaniyat va o`zaro hurmatni kuchaytirishga asoslangan.

**Kalit so`zlar:** kandakor, hunarmandchilik, hunarmand, san`at, malaga, metod, ta`lim.

АННОТАЦИЯ

Уточняется на основе повышения мировоззрения и нравственно-нравственной культуры учащихся путем преподавания учащимся истории наших национальных промыслов и ознакомления их с образцами народных промыслов. Она направлена на повышение интереса учащихся к национальности, привитие им чувства любви к ремеслам, эффективную организацию их свободного времени. Он основан на укреплении национальной культуры и взаимного уважения среди студентов путем формирования дружеских отношений между студентами и мастерами.

Ключевые слова: кандакор, ремесло, ремесленник, искусство, малага, метод, образование.

ANNOTATION

It is clarified on the basis of improving the worldview and moral and moral culture of students by teaching the history of our national crafts to students and introducing them to examples of national crafts. It is aimed at increasing students' interest in nationality,

instilling in them a sense of love for crafts, and organizing their free time effectively. It is based on strengthening national culture and mutual respect among students by forming a friendly relationship between the students and the masters.

Key words: kandakor, handicraft, craftsman, art, malaga, method, education.

«O'zbek xalq amaliy bezak san'atining eng keng tarqalgan turlaridan biri kandakorlikdir. Kandakorlik deganda metallardan yasalgan badiiy buyumlarga o'yib yoki bo'rtik qilib naqsh ishlash tushuniladi. O'zbekiston territoriyasida joylashgan O'rta Osiyo shaharlarida metallardan yasalgan badiiy buyumlar ishlab chiqarish qadimdan rivojlanib kelayotgan san'at bo'lib, bu san'at o'zining qadimiyligi bilan kulolchilikdan keyin ikkinchi o'rinda turadi. Savdosotiqda qadimdan kandakorlik buyumlariga talab katta bo'lgan. Bu asarlar ramziy ifodalarning yangi uslublari hamda g'oyalarini tarqatish manbai bo'lib xizmat qilgan. Mahalliy san'at asarlari qo'shni mamlakatlar san'atining eng yaxshi yutuqlari bilan boyib borgan. Qadimda buyum yasash urf bo'lib qolgan. Mahalliy ustalar oltin, kumush, jez, mis va boshqa metallardan har xil buyumlar yasaganlar. Qadimgi va ilk o'rta asr kandakorligi asosan hallangan kumush buyumlarda o'z ifodasini topdi.

XI asrdan boshlab kandakorlik mahsulotlarini mis hamda mis qotishmalaridan tayyorlay boshladilar. Arxeologik topilmalardan eramizdan avvalgi III asr oxiri hamda II asr boshlarida birinchi (maxsus mis qotishmasi) to'g'nag'ichlar Misr, O'rta yer dengizi, Mesopotamiya, Hindiston, O'rta Osiyoda keng tarqalganligi aniqlangan. Bu badiiy metall buyumlari ishlashning ilk namunalari edi. To'g'nag'ichlarda kichik-kichik voqyealar, hayvon va boshqa narsalar tasvirlangan. Farg'onada topilgan marosim qozoni ming yillikning o'rtalarida kandakorlik «hayvonot uslubi» rivoj topganligini isbotladi.

IV asrda O'rta Osiyo janubiy viloyatlarining Aleksandr Makedonskiy tomonidan bosib olinishi tasviriy va amaliy san'atning mahalliy an'alarining tarqalishiga imkon yaratdi.

III—VIII asrlarda, ya'ni so'nggi antik va ilk o'rta asr davrida O'rta Osiyoda kandakorlik juda yuqori darajada rivoj topdi. Qimmatbaho metallardan hokimlar qamda a'yonlar uchun har xil nihoyatda chiroyli bezak buyumlari ishlatildi. Bu oltin yoki kumush buyumlarda to'y tomosha, taxtga o'tirish marosimlari, dunyoviy mavzular, shikor va kurash manzaralari,

mifologik hamda epik qahramonlar, hayotiy mavjudot, parranda va boshqa tasvirlarni ko'rish mumkin edi.

VI—VII asrlarda badiiy metall buyumlar yuksak texnik sifatda bajarilganligiga Anikov lagani misol bo'la oladi. Bu laganda qal'a darvozasi oldidagi saqna tasvirlangan, «Yakkama-yakka olishuv» voqyeasi tasvirlangan kosa o'sha davr hayotidan bir parcha bo'lib, undagi o'ymaning mayinligi, aniq nafosati, kompozitsiyasi, ta'sirchanligi, kuchliligi bilan mashhurdir.

Sovet arxeologlarining topilmalari shuni ko'rsatdiki, arab istilosi davrigacha so'g'd aholisi ro'zg'orlarida badiiy metall buyumlar keng tarqalganligi isbotlandi. Hayvon shakli ifoda etilgan mis naqshlar, ya'ni yovvoyi hayvonlar kallasi va boshqalar topilgan.

IX—XIII asrlarda kumush ishlab chiqarish inqirozga uchraydi Temur hukmronligigacha buyum-lar asosan bronza va misdan tayyorlangan.

Bu davr buyumlari Termiz va Namangan shaqar muzeylaridagi mis laganlar, oftobalar, ko'zgular, siyohdonlarda yuksak sifatga ega shgan afsonaviy voqyealarni ifodalagan.

IX—X asrlarda islom dini O'rta Osiyo viloyatriga kirib borishi munosabati bilan turli xalqlarning san'ati an'alarini o'zida mujassamlashtirgan yangi g'oyaviy uslub paydo bo'ldi. Musulmon Sharqda birinchi va mis buyumlar ko'p tarqalgan bo'lsada keyinchalik ular znini kumush va oltin metallar egalladi.

VIII—XIII asrlarda qimmatbaho metallardan qilingan idishlar islom dini dunyosining ko'pgina burchaklarida urf bo'lib qolgan edi. Oltindan juda ko'p narsalar ishlanar, binolarning bezaklariga oltin suvi yugurtirilar edi. Keyinchalik esa xom ashyo sifatida birgina qimmatbaho yetallarning o'zi kifoya qilmay hiyla arzon materiallar mis va uning turli qotishmalari ishlatildi. Qizil misdan har xil ko'zalar, dekchalar, idish-tovoqlar, jezdani va sariq misdan siyohdonlar, poymonlar, oq mis hamda jezdani ko'zalar, kir tog'oralar, katta-kichik piyola va shu abilar yasalar edi.

Yuqorida aytib o'tilgan materiallardan yasalgan buyumlar oltindan juda kam farq qilar edi. Shoir Nosir Xusrav asarlarida jezdani qilingan ko'zani ko'rib qolgani, uni oltindan hech farq qilmasligini bayon qilib o'tgan edi.

XI asrning o'rtalarida O'rta Osiyo xalq amaliy san'atida katta burilish bo'ldi. Kandakorlik yez sur'atlar bilan rivojlandi, mis va uning qotishmalaridan yangi-yangi buyumlar paydo

bo'ldi, to'g'ri to'rtburchakli barkashlar, qorni sharsimon hamda bo'yniga naqsh solingan ko'zalar, yarim doira ketmonlar, siyohdonlar, hovoncha va boshqalar juda ko'p ishlatilar edi. Bu buyumlarning ko'zalariga bo'rtma kandakorlik usulida naqsh ishlash kamayib borib, uning o'rniga o'yib naqsh ishlash (gravyura) urf bo'lib qoldi. Ishlangan bezaklar IX—X asrlarda beo'xshov qo'pol shaklini yo'qotib juda chiroyli ko'rinishga ega bo'ldi.

XI—XII asrlarda idishlarni qanotli sfinks hamda odambosh qushlar, arslonlar shakllari bilan bezash odat tusiga kirdi. Bu bezaklar ichida dunyoviy mazmundagi bezaklar, ya'ni saroy bog' manzaralari, to'y, bazm, saroy ichkarisi, shikor, naqsh turlaridan turunjlar ishlatildi. Turunj naqshlar juda ko'p ishlatilib buyumlarning ajralmas qismi bo'lib qoldi.

IX—XII asrlarda kandakorlik san'atida ham katta yangilik bo'ldi. Idishlarni bezashda yozuvchi naqshlar keng miqyosda qo'llanildi. Qadah va idishlarga har xil yozuvlar masalan, shon-sharaf, omad, tansihatlik, baxt-saodat, farovonlik degan naqshli yozuvlar «kufiy» va «nasx» usulida bitilgan. Bu yozuvli bezaklar shunday rivojlanib ketib juda mayda, juda nafis bo'lib, hattoki ularni o'qiy olish qiyin edi.

XIII—XV asrlarda kandakorlar bezaklarga kumush va oltin iplarni qadab zeb berib, naqshlarni judayam nafis bo'lishiga harakat qilishgan. Registon maydoni yaqinida topilgan xazinalar, ya'ni oltmishdan ziyod turli-tuman idishlar, piyolalar, ko'zalar, qopqoqlar, tagliklar, qozonchalar kandakorlikning XIV—XV asr badiiy an'analari to'g'risida ma'lumot bergan. XIV asrda metallga badiiy ishlov berish-da jiddiy siljish bo'ldi. Temur o'z davrida xalq hunarmandchiligi rivojlanishiga katta e'tibor berdi. Temur va temuriylar avlodi hukmronlik qilgan davrda buyumlar ishlab chiqarish yuksak darajada rivojlandi. Bu davr xalq amaliy san'atining barcha turlarida badiiy uslubning o'zgarishi bilan xarakterlidir. Metall buyumlarni bezash yanada o'zgardi, o'sdi. Buyumlar naqshlari yanada badiiylashdi, noziklashdi, mayda islimiy naqshlar, yozuvli naqshlar yanada ko'p ishlatildi. Masalan, Ermitajdagi shamdonlar, halqa, yetti xil metallardan quyilgan qozonlar misol bo'la oladi. Shamdonlar sadaf suyak qadab ishlangan eshiklar uchun qilingan nafis shabaka halqalar o'simliksimon gullari zaminida yaratilgan. Bu yozuvlarda shamdonlarning ishlangan vaqti (1397 yil) va usta Izaad Din Isfaxoniy nomi bitilgan. Qozon o'simliksimon naqsh va yuksak badiiy husnixat yozuvi bilan naqshlangan. Bu afsonaviy qozon dunyoda yagona bo'lib, uni tabrizlik Abdulaziz ibn Sharofiddin rixtagar yaratgan».

Google
Scholar

Adabiyotlar ro'yhati:

1. O'rolov A.S., Mo''jiza yaratish san'ati. – T.: Mehnat, 1996. 93-105 b.
- 2.10 Azimov I. «O'zbekiston naqshu nigoralari.— T., G'. G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1987
2. 2.11 Muhsinova A, Avliyoqulova Sh, Qosimov J. “Kandakorlik buyumlarini bezashda foydalaniladigan bezak va tasvir turlari”. (Ilmiy maqola, tezislar to'plami.) Buxoro.2008 y. 263-264 b.
3. 2.12 Mirzaahmedov M. Materiallarga badiiy ishlov berish. T., «O'qituvchi», 1986.
4. Hasanov R. Boshlang'ich sinflarda naqsh chizish metodikasi.— Toshkent. O'qituvchi, 1972.
5. Qosimov Q. Naqqoshlik.— Toshkent: «O'qituvchi» nashriyoti, 1982.
6. Muxsinov S, Qosimov J. Xalq amaliy bezak san'atida Buxoro kandakorligi san'atining o'rni va ahamiyati. Tasviriy va amaliy san'at o'qituvchilarini tayyorlash samaradorligini oshirish masalalari. T, (Ilmiy maqola, tezislar to'plami.) 2008. B 172-173.